

ZOMERSERIE Emine Güney over de impact van een islamitische begraafplaats in Leiden

‘Er was rust, want we hadden een keuze’

Emine Güney staat in het restaurant dat vastzit aan de Mimar Sinan Moskee in Leiden-Noord. Met haar telefoon in de hand want, zo legt ze uit, die moet ze paraat houden vanwege een lopend project. Ze zet zich al jarenlang in als vrijwilliger op het gebied van integratie binnen de Turkse gemeenschap in Leiden.

Anika van de Wijngaard

Leiden ■ In de zoektocht voor deze zomerserie naar bijzondere gronden in de regio valt haar naam. Ik word namelijk naar haar doorverwezen door de directeur van Begraafplaats Rhijnhof. Al meer dan honderd jaar worden op deze begraafplaats Leidse inwoners begraven als hun leven ten einde is en komen hun nabestaanden langs om ze daar te herdenken en troost te vinden. Hoeveel bijzondere grond wil je hebben?

In Nederland is de grafgruist vaak niet voor eeuwig; grafrechten koop je voor tien, twintig of dertig jaar. Daarna is de grond weer bestemd voor een nieuwe generatie doden. Voor moslims in Nederland is dat een probleem, vanwege het islamitische voorschrift om doden een eeuwige rustplaats te geven. Waar kunnen ze die vinden?

Er zijn in Nederland meerdere islamitische begraafplaatsen en ook de Leidse begraafplaats heeft een speciaal gedeelte voor moslims, waar eeuwige grafgruist gegarandeerd is en de islamitische begrafenisrituelen toegepast kunnen worden. Wie over de totstandkoming van dit gedeelte op de begraafplaats meer wil weten, is bij Güney aan het juiste adres. Zowel bij de komst van het eerste islamitische begraafgedeelte als de uitbreiding in 2023 was ze betrokken.

Aan tafel in het restaurant vertelt ze dat Rhijnhof eind jaren negentig van de vorige eeuw verbouwplannen had. Op dat moment werd er ook vanuit de Turkse gemeenschap gezocht naar een begraafplaats. Haar vader was degene die ermee begon. „Hij is het gesprek hierover gestart, omdat hij zelf zocht naar een plek om begraven te worden”, zegt ze.

Haar vader Hasan Güney kwam naar Nederland als gastarbeider. In de jaren tachtig volgden zijn vrouw en kinderen, waaronder ook dochter Emine. In Leiden zette hij zich actief in voor de Turkse gemeenschap, de moskee en ook voor de komst van het eerste islamitische begraafgedeelte, dat in 2010 werd gerealiseerd. De officiële opening volgde pas begin 2016, herinnert Güney zich. Haar vader overleed namelijk kort daarvoor, op 3 december 2015.

Het eerste islamitische gedeelte was dus net gerealiseerd. „Ja, dat was heel symbolisch. Zijn zoektocht naar een plek om begraven te worden, heeft geleid tot een plek voor alle moslims. Hij wilde zelf daar begraven worden, maar in de laatste drie dagen op zijn ziekbed had hij heimwee naar zijn geboortedorp en vooral naar zijn ouders. Hij zei dat hij zijn vader zo

miste en bij hem wilde liggen. Ik denk dat hij voor zijn laatste rust voor eeuwig verenigd wilde worden.”

Wat betekende de komst van zo'n begraafgedeelte voor mensen uit de lokale islamitische gemeenschap?

„Er was rust, want we hadden een keuze. Mensen kunnen nu begraven worden op een plek die hun kinderen makkelijk kunnen bezoeken. Ook voor mensen die een kindje verliezen is dit belangrijk.”

Er werden destijds maar honderd begraafplekken voor moslims gerealiseerd.

„Dat werd destijds als voldoende beschouwd, omdat veel mensen nog in het land van herkomst begraven wilden worden. De eerste generatie had vooral de behoefte om terug te keren. Bij de tweede generatie is dat al minder en vanaf de derde generatie is het twijfelachtig. Ik denk dat er een moment zal komen dat iedereen kiest om hier begraven te worden.”

Na zijn overlijden nam Güney haar vaders werkzaamheden over. Ze ging ook het gesprek aan met de moskee van de Marokkaanse gemeenschap in de stad om van de begraafplaats een gezamenlijk project te maken. De moskeeën houden zich vandaag de dag onder meer bezig met het onderhoud van twee pilaren met een halve maan erboven die bij de ingangen van de islamitische gedeelten staan.

In 2023 kwam er een tweede begraafgedeelte voor moslims bij. Het eerste gedeelte op Rhijnhof was bijna vol. Meer moslims kozen ervoor om in Nederland begraven te worden. Ook brak de coronapandemie uit. Het bleef mogelijk om overledenen te repatriëren naar Turkije, maar Marokko hield lange tijd de grenzen dicht. Begraven worden in het land van herkomst was daardoor voor een groep moslims niet mogelijk. Tegenwoordig is de keuze weer aan de mensen zelf of aan hun nabestaanden. Welke keuze ook wordt gemaakt, het begint altijd hier: in de moskee. Daarna zijn er nog maar twee wegen: de ene weg leidt naar het kerkhof, de andere weg is naar Schiphol voor repatriëring.

Heb je zelf nagedacht of je hier begraven wilt worden?

„Die keuze laat ik aan mijn kinderen.” Ze stelt voor om op te staan en naar het kantoor van de moskee te lopen, waar ze iets op de computer wil laten zien. Onderweg ernaartoe wijst ze op een samengestelde afbeelding die aan de muur in de gang hangt met daarop de oudvoorzitters van de moskee. Haar

Hasan Güney, de vader van Emine, kwam als gastarbeider naar Nederland. FOTO FAMILIEARCHIEF

Erzurum kreeg pas meer betekenis voor Emine toen haar vader er werd begraven. FOTO FAMILIEARCHIEF

vader staat in het midden. Even later kijken we in het kantoor naar een video. Daarop is Güney te zien, staand bij haar vaders graf. Hij ligt begraven naast zijn vader en tussen hen in ligt haar broertje begraven. Het is in Erzurum in Oost-Turkije, waar haar familie vandaan komt. Ze woonde er zelf tot haar zevende. Nadat ze naar Nederland was geëmigreerd, kwam ze er als kind enkel nog in de zomervakanties, als ze met haar ouders familieleden ging bezoeken. Toen ze ouder werd, ging ze niet meer mee. Erzurum kreeg pas weer meer betekenis voor haar, nadat haar vader er werd begraven.

Het fragment is onderdeel van een korte documentaire over een reis die ze maakte met oud-wethouder Aart van Bochove en stadshistoricus Cor Smit, nadat zij haar hadden geholpen bij de ontwikkeling van een tentoonstelling en documentaire over de eerste generatie Turkse gastarbeiders. De documentaire is te vinden in het Turks

Archief, een online verzamelaars voor persoonlijke verhalen, documenten, foto's en video's. Ook daarvan is Güney de initiatiefnemer. Als ze erover begint te vertellen, lichten haar ogen op. „Het is uniek”, zegt ze trots over het archief dat gewijd is aan de Turkse gemeenschap in Leiden en de regio.

Wanneer ben je hiermee begonnen?

„Dit project startte in 2013 en we blijven verzamelen. Het is een continu proces. We zijn daarnaast ook bezig met de ontwikkeling van een digitaal wandelspel over de Turkse sporen in Leiden. In november wordt dat gelanceerd in museum De Lakenhal.” Haar ogen zijn gericht op het computerscherm; ze zoekt verder naar video's in de beeldbank. Ze vertelt dat er ook drie boeken zijn gemaakt over respectievelijk de Turkse migrantengemeenschap, de maatschappelijke invloed van

Emine Güney over eeuwige grafgruist op Rhijnhof.

FOTO EELKJE COLMUN

FOTO FAMILIEARCHIEF

Vanaf de jaren zestig kwamen Turkse gastarbeiders naar Nederland toe.

Turkse ondernemers in de regio en over de sporen van Turkije en het Ottomaanse Rijk in Leiden. „We werken aan een vierde boek, gericht op de periode 1960 tot 1976. Ik ben nog op zoek naar mensen die in de archieven onderzoek kunnen doen”, zegt ze. Deze periode is volgens Güney ook politiek beladen. Nederland liet vanaf de jaren zestig Turkse gastarbeiders hierheen komen om te werken. Nederlanders leren en integreren hadden geen prioriteit. Het werd niet door de overheid of werkgevers gestimuleerd. De gast-

arbeiders zouden hier tijdelijk zijn voor het werk, maar veel bleven in Nederland. Als ze al een gezin hadden, lieten ze hun gezinsleden overkomen. Ze bouwden hier hun leven op. Hun kinderen, en inmiddels ook hun kleinkinderen, groeien hier op en zijn nu volwassene. In 2040 wil ze het Turks Archief overdragen aan Erfgoed Leiden. „Zij gaan het eeuwig bewaken en gratis beschikbaar houden voor publiek”, vertelt ze.

Een lokaal of regionaal archief heeft

medewerkers. Hoe doe je al dit werk? „Ik doe dit met vrijwilligers.”

Ja, maar je investeert er zelf waarschijnlijk ook veel tijd in? Een archief klinkt bijna als een levenswerk.

„Ik krijg het nooit af, maar ik heb de basis gelegd. Het kost veel tijd en doorzettingsvermogen. Ik moet ook lobbyen bij andere organisaties om in hun archieven te mogen. Ik hoef hun materiaal niet over te nemen, maar ik wil er wel graag naar verwijzen via onze website.

Tegenwoordig is er veel informatie op het internet beschikbaar, maar de persoonlijke verhalen van eerste- en tweede generatie Turken in Nederland vind je daar niet. Ik schrijf hun verhalen op en accordeer ze. Ik neem ook hun foto's over, scan ze in. Nabestaanden gooien misschien iets weg, ik bewaar het.” Waar haar vader ooit initiatief nam voor een begraafplaats voor de gemeenschap, maakt zij nu met het archief een bewaarplaats voor hun verhalen. Beide zijn bedoeld om er voor de eeuwigheid te zijn.

OVER DEZE SERIE

Anika van de Wijngaard interviewt mensen uit de regio over de waarde en betekenis van de grond waarmee ze zich verbonden voelen of waaraan ze herinneringen hebben. Deze serie volgt op de tentoonstelling 'Onder het plaveisel, het strand' die dit voorjaar te zien was in Leiden. Meer info: vloed.nu.